

ROZEZNAWAĆ (96) *vb impf*

o, e oraz drugie a jasne; w *inf* -znâ- (27), -zna- (10); -znâ- *RejWiz* (2), *BielKron* (2), *RejAp*, *RejZwierc* (10), *GrabowSet*, *OrzJan*, też *RejPs*, *HistAl* (2); -zna- *BibRadz*, *ModrzBaz*, *SkarŻyw*, *CzechEp*, *NiemObr*, *WujNT*, *SarnStat* (2); -znâ- : -zna- *RejPos* (7:2); w pozostałych formach -znâ-.

inf rozeznawać (37). ◊ *praes 1 sg* rozeznawam (4). ◊ *2 sg* rozeznawasz (1). ◊ *3 sg* rozeznawą (15). ◊ *1 pl* rozeznawamy (3). ◊ *3 pl* rozeznawają (6), rozeznają (1) *RejWiz*. ◊ *praet 3 sg m* rozeznawął (5). ◊ *3 pl m pers* rozeznawali (1). ◊ *fut 2 sg m* będziesz rozeznawiał (1). ◊ *3 pl m pers* będą rozeznawać (2). ◊ *imp 2 sg* rozeznawaj (4). ◊ *3 sg* niech, niechaj rozeznawą (2). ◊ *2 pl* rozeznawajcie (2). ◊ *con 2 sg m* byś rozeznawiał (1). ◊ *3 sg m* by rozeznawiał (3). ◊ *3 pl m pers* by rozeznawali (2). ◊ *impers praet* rozeznawano (1). ◊ *part praes act* rozeznawając (4), rozeznawając (1) *SeklKat*.

Sł stp: rozeznawać, rozznawać, *Cn* notuje, *Linde XVI* (jeden z niżej notowanych przykładów) i *XVIII w.*

1. Rozważać, badać; zastanawiać się; analizować coś; często też: oceniać, wydawać opinię; stwierdzać; *discernere HistAl*, *JanStat*, *Cn*; *computare, scrutari HistAl*; *cognoscere Modrz* [w tym: kogo, co (34)] (49) : *BielŻyw* 92; A iako zwykł Anektánabus pátrzyć ná gwiazdy/ wzglądał w niebo á rozeznawał niektorą gwiazdę *HistAl* A7; *BielKron* 35v; Iáko máią rodzicy ítarác fie o wychowanie młodych dziatka fwoich/ y iáko máią rozeznawać przyrodzenie ich. *RejZwierc* A5, 6; *SarnStat* 464.

rozeznawać po czym [= na co zwracając uwagę] (1): [pytano Platona] Poczym ludzie poznani bywaią, odpowiedział, ludzie á naczynie íklane iednako rozeznawamy, naczynie zaiíte po zwięku, ale ludzi po mowie. *BielŻyw* 83.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: to (2); *zaimek względny* (4), *zaimek pytajny* (1)] (5): Grułkáz z iábłonią [...] Doieždźaly ná fie słowy: Iedná drugiey vragáła/ Izby gorłzy owoc miála. Bez rzekł/ niechćieyćie fie wádzic [...]. Ktora lepszý owoc dawa/ Ogrodnik to rozeznawa *BierEz* L4v; *HistAl* G3; *BibRadz* II 90d marg; *KwiatKsiąż* A4v; *RejZwierc* 268.

Zwroty: »pilnie(-o) rozeznawać« [*szyk zmienny*] (3): rozeznaway pilnie/ iáka iefth rozność wielka między cnotą á między niecnotą/ między dobrą sławą á między złą *RejZwierc* 268, 8v, 84v.

»roztropnie rozeznawać« (1): thák też iefth potrzebno krolowi wzrok íerdeczny mieć oftry/ iz tho co nań zależy widzieć/ ma rołthropnie rozeznawać [*videat sagaciter et discernat*]. *HistAl* G3.

»rozeznawać sobie, w sobie« [*szyk zmienny*] (3:1): *KwiatKsiąż* A4v; A nie dáy czáłowi nigdy dármu wplýnać [...]. A ták álbo czytaj álbo fie wđy częgo vcz/ álbo fie czemu przypáthruy/ á rozeznaway łobie/ vpátruiąc nadobnie czo lepszé á czo gorłze. *RejZwierc* 23v, 8v, 92.

»właśnie rozeznawać« (1): Ten [*Ipokrates*] człowieczą náturę włafnie rozeznawał/ A przyczyny do káždy rzeczy słufzne dawał. *RejWiz* 1v.

Szeregi: »rozeznawać i rozsądzać« = *cognoscere et diiudicare Modrz* (2): A nie będzieć fię zdála potrzebna rzecz vzyć mu [*twemu synowi*] fię tego/ iákoby mógł przyść ku miernemu żyćiu/ [...] iákoby vmiał rozeznawać y rozłádzác íprawy ludzkie *ModrzBaz* 15, 131v.

»uważać a rozeznawać« [*szyk 2:1*] (3): A Thák rołtropnemu człowiekowi trzeba pilno słowá vważać á rozeznawać *RejZwierc* 84v, 8v, 92.

Przen (4) : wżyć słuchając/ ferce rozeznowa/ Potym rzeczom przyfitynym rozum mieysce dawa. *RejZwierz* 19; Bo tak każda rzecz tym porządkiem zawždy iść musi: Iż oczy naprzod wżytko widzą/ pothym wży własność oney rzeczy słyszą/ rozum rozeznowa *RejPos* 204, 270.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Tąże theż przyrodzenie człowiecze/ acz sie rodzi z rozumem przyrodzonym/ ale on rozum iego/ iako goła tablicą iest/ co wżyszy á czego sie nauczy/ to rozeznować musi *RejPos* 63.

α. *O Bogu (też o bogach pogańskich) (6)* : abowiem boska mądrość/ wżytko przeglądając y myśli ludzkie rozeznowając/ thak gi [świat] od początku stworzył/ iż nie było nic stałego albo mocnego. *HistAl G*; [Grecy dowodzili przeciwko poglądom Lucjanusa:] musi być ieden kto zwirzchni nád tymi początki/ to iest Bog/ ktory rozeznowa wżytki rzeczy/ á cel wkłada każdemu według zálżenia. *BielKron* 156; *SiebRozmysl* I.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Zwierzając sie [posłowi] praw á wolności swoich. Zwierzając sie máietności á gardł swoich. Pátrzayze iako tho iest rzecz wielka [...]. A iako iá czáfem drudzy szafuiemy/ á iako sie w niey zachowujemy/ to iuz Pan Bog niech rozeznowa/ bo ten wżytko wie *RejZwierc* 36v.

Fraza: »Pan Bog, wola Pana święta niech(aj) rozeznowa« (1:1): A przeczze sie to działo? To iuz nie náłzá rzecz/ łady Páńskie spráwiedliwe/ á dziwne spráwy á wola iego święta to niechay rozeznowa. *RejZwierc* 185, 36v.

Zwrot: »pilnie rozeznować« (1): A każdemu łowicie co widzi oddawa [Bóg]/ Gdyż on wżytki łkrytości pilnie rozeznowa. *RejWiz* 124.

a. *Wydawać wyrok, orzekać w jakiejś sprawie; rozsądzać; rozstrzygać coś; decydować; dignoscere, diiudicare Mącz (20)* : Diiudico, Rozeznowam/ Rozłádzam. *Mącz* [176]d, 251a; *RejPos* 121v; Toli on ławny vpominek [tj. *Helena*] [...]: ktorym luby Sędziemu wyrok ze wżech Venus Bogini piękneyłza zápláciła: Kiedy ná Idzie łtokorodney Smierci podległy nieśmiertelne Vznawca [tj. *Parys*] twarzy rozeznował. *KochOdpr* C4; *SkarŻyw* 91.

rozeznować między kim, między czym (3): ZDa mi sie iż wam to przyftogi ktorzyfcie łą przełżeni ná świecie rozeznować między ludem bożem abyfcie prawdę mowili á to łádzili co spráwiedliwoci nálezi. *RejPs* 85. Cf *Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym*.

rozeznować o czym (1): Nie będą też [kował i garncarz] rozeznować o spráwiedliwoci/ ani o prawie *BibRadz Eccli* 38/37.

Ze zdaniem dopełnieniowym (2): ma to być zwierzono sumnieniu poborców, aby rozeznowali, z wiela by łanów pobor ten płacić mieli bez obciążenia ich *Diar* 80; *Mącz* 26c.

Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia w zdaniu nadrzędnym [między kim, między czym; w tym: zaimek pytajny (1), jeśli 'czy' (1)] (2): Athlotheta, Oberman, Przedłżony ktory rozeznował między zápálniki/ albo fermierzmi ktory mężney łobie poczinał *Mącz* 19a; *RejPos* 214v.

Zwroty: »rozeznować sądy« (3): Tu prorok doćiera ná ludzi przełżone á zwłálczá ktorzy rozeznowają łady ná świecie *RejPs* 85; *SarnStat* 486, 917.

»rozeznawać sprawiedliwie« [w tym: komu (1), nad czym (1)] (2): Abowiem tám [w Jeruzalem] wftawicznie siedzą łędziowye łtoleczni rozeznawaiąc káždemu łprawiedliwie y nád domem Dawidowym *RejPs* 191; *BielKron* 32.

»rozeznawać sprawy« (2): A ilekroćby nie byli [starostowie przy sądach]/ poftánowią Sędzięgo Szłáchćicá ośiádlęgo/ y miełzkánié w onymże Stárołtwie máiąćęgo/ y vmieiąćęgo rozeznawác łprawy y łady [causasque et iudicia discernere scientem *JanStat* 430]. *SarnStat* 486 [idem] 917.

Szereg: »rozeznawać i skazowác« (1): [Mojżesz przykazał sędziom:] Słuchaycie łpraw ludzkich/ á łprawiedliwie rozeznawaycie y łkázuycie/ ták máłego iáko wielkiego/ ták pielgrzymá iáko miełzczániná *BielKron* 32.

α. *O Bogu* (4) : Sędzięgo włzytcy iednego máią/ thák Krześciánie iáko Turcy/ kthory iednáko włzytki rozeznawa. *BielKron* 261, 155v; *RejAp* 96; Gdy [...] wzbudziłz ziemię/ Rozeznawác włzelkie ludu twęgo plemię/ Oto przed ták wielem tyśięcy wybránych/ Będzie czytan regeltr złości niełtychánych. *GrabowSet* V3v.

2. *Stwierdzać inność; dostrzegać różnicę; potrafić odróżniać; też: właściwie oceniać; diiudicare* *Vulg, Cn; probare* *PolAnt, Vulg; dignoscere, discernere, internoscere* *Calep, Cn; distinguere, secernere* *Cn* (34) : *Dignosco, Agnosco, cognosco, aut discerno* – Rozeznawám. *Calep* 323b, 553a.

a. *O dwóch obiektach: odróżniać kogoś od kogoś lub coś od czegoś* (23) : Bo dáleko rozne rzeczy od siebie łą/ *Iuris et facti*, iáko práwnicy rozeznawaią *PowodPr* 41.

rozeznawać kogo, co (pl) (6): *RejPos* 86; Iáko prawdziwe pílmá rozeznawác mamy. *RejZwierc* A5, 8v. *Cf Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym.*

rozeznawać kogo od kogo, co od czego (10): gdzie rozum chorobą zniłczóny nie rozeznawa obłudy od yłtey rzeczy. *GlabGad* L5v, H8v; *SeklKat* Y; bo Pan zówždy áż do łkończenia łwiátá/ chce mieć Kołcioł łwoy iáko ná probie/ áby rozeznawał od wiernych niewierne. *RejZwierc* 196; *NiemObr* 68. *Cf rozeznawać kogo od kogo przez co; czym; po czym; »rozeznawać dobre ode złęgo«.*

rozeznawać kogo od kogo przez co (1): Iełt też coś podobnego w Polłkiewy Hifłtoriewy/ iáko rozeznawano Niemce od Polaków przez on Rym. *SarnUzn* C2v.

rozeznawać kogo od kogo, co od czego czym (2): któż ták głupim iełt/ któryby nieprzyiáćielá łwego od towarzyłzá/ woynę od pokoiu/ nie łłowy ále rzeczą łámą rozeznawác niemiał? *OrzJan* 11; *WujNT* 652.

rozeznawać kogo od kogo po czym (1): To znák powłzechny y napewnieyłzy/ po którym prawdziwe duchy y proroki od fáłszywych rozeznawác mamy: iż ci ktorzy łą z Bogá/ łłuchaią Apołtołow y ich namieltników *WujNT* 825.

rozeznawać co a co (1): tu obácź/ iż iełt potrzebá rozeznawác fáłszywą á prawdziwą náukę łwiátá tego *RejPos* 64.

rozeznawać między czym a czym (2): iż thoć było poruczóno káplánom łtárego zakonu/ rozeznawác między trędem á nie trędem *RejPos* 214v; *BudBib Ion* 4/11.

Ze zdaniem dopełnieniowym(2): *RejZwierc* 20; A ielłiz łię ty názywałz Zydem/ [...] y chlubiłz łię w Bogu/ y znałz wolą ięgo/ y rozeznawałz co iełt lepłzego [...] *WujNT Rom* 2/18.

Ze zdaniem dopełnieniowym nawiązującym do dopełnienia w zdaniu nadrzędnym [kogo, co; w tym: jeśli 'czy' (2), zaimek pytajny (1)] (3): Rozeznawaycie Duchy/ iefli fą z Bogá KrowObr C4; mamy thy fálezne páłterze poznáwác z owocow ich/ á to iefł z náuk ich ktore mamy rozeznáwác iefli prawdziwe/ iefli nieprawdziwe *RejPos* 190v, 347.

W połączeniu szeregowym (1): Sprawże tedy wśzechmogący náłz Pánie łam myłli y fercá náłze/ ábychmy twe fłowá fwięthe/ y rozeznáwác/ y im łie przypátrowác/ y ich łie vczyć/ y pilni być vmieli. *RejPos* 86.

Zwroty: »rozeznawać dobre ode złego« (1): [człowiek mądry] Prawdziwie rozeznawa dobre ode złego *WisznTr* 23.

»pilno rozeznawać« (1): tuć dopirko trzebá będzie pilno y wważác y rozeznawác/ gdzie iefłh álchimia á gdzie práwy bránt/ to iefł/ gdzie fą prawdziwe/ cnotliwe/ á nieomyłne obyczáie. *RejZwierc* 20.

Szeregi: »rozeznawać i odłęczac« (1): [Panie Boże] otworz oczy tym nędznym ludziom/ á day im obaczenie/ áby [...] vmieli czyłte/ od nieczyłtego/ rozeznáwác [!] y odłęczác. *NiemObr* 68.

»i uważac, i rozeznawać« (1): *RejZwierc* 20 cf »pilno rozeznawać«.

Przen: O Bogu: Dokonywać selekcji, wybierać, przebierać [miedzy czym] (1): A czáfu onego gdy będziełz [Panie] rozeznawał miedzy tym nálieniem łwoim/ ábył nas zgromádził połpołu z Anyoły łwemi [...] do krolełtwá łwego łwiętego *RejPos* 55.

b. *O jednym obiekcie spośróđ wielu: rozpoznawać, wyodrębnić [co] (4):* miła iefł rzecz y wpoionych gwiazd wyobrazenia rozeznawać [!]/ y obłędliwych á náplowanych ich włáłne mieyłcá okazuiąc/ ie przywoitymi imionmi nazywác *KwiatKsiąđ* I3v; [Y znalazł wolą iego [Boga]/ y rozeznawałz rzeczy kthore fą rozne od niey/ będąc náuczony z zakonu. *BibRadz Rom* 2/18].

rozeznawać czym (1): [Cyprian] przydáie y to: Ani łzukay imienia Bożego. Bog iefł imię iego. Támci nazwiłk potrzebá/ gdzie włáłnym nazwiłkam [errata zmienia: włáłnymi názwiłkám] wielkość rozeznáwác potrzebá. *CzechEp* 239.

Ze zdaniem dopełnieniowym (1): Takież gdy kto dzwonienie abo gomon nieiaki fłyłzy przez łen tedy acđ onego nie rozeznawa [!] czo iefł rzecz iłta, wśzakođ mu łie we łnie widzi nie czo ktemu podobnego. *GlabGad* L7.

a. *Wybierać, wyszukiwać coś odpowiedniego [komu według czego] (1):* TEđ gdy łie iuż imie dziecię iefł/ trzebá mu y pokármy rozeznawác według przyrodzenia iego. *RejZwierc* 6v.

c. *Uznawać za odrębne byty (o osobach Trójcy Św.) (2):* gdyż my iako nigdy nie wyláczamy Syná od Oycá/ ták teđ nie gnieciemy/ ále rozeznawamy łródku łię dźierząc *GrzegRóżn* D3v.

rozeznawać miedzy kim i miedzy kim (1): Ci kthorzy wierzą Kryłtułá Syná Bożego prawdziwie y włáłnie wierzą/ rozeznawáią miedzy Bogiem/ ktorego iefł Synem/ y miedzy Synem/ kthory nie łwoim iefł/ ále Bożym Synem. *GrzegRóżn* [M4].

d. *Odbierać, rozpoznawać bodźce zmysłowe [w tym: co] (2):* Abowiem vcho rozeznawa fłowá [sermones probat]/ á vłtá czuią łmák w iedzeniu. *BibRadz Iob* 34/3.

[rozeznawać czym: bo vcho łłow dołwiádczá/ á gárdło pokarmy vkuffieniem [= smakiem] rozeznawa [diuidicat]. *Leop Iob* 34/3.]

Zwrot: »pewnie rozeznować« (1): Tak też moc wzroku gdy się z obu oczu do jednego zbierze, pewnie rozeznowa y lepiej obacza niżli obiema. *GlabGad* B5v.

e.Prawdopodobnie: *Stanować podstawę odróżniania, pozwalac rozróżniać [ze zdaniem dopełnieniowym] (1) :* domy mają drzewiane chroftem á liściem przykryte/ w których łupy czynią/ v których wiążą bawełniane sieci co na nich legają/ tak gętho iedną podle drugiey iż ony kolepki rozeznowają/ kthore czyie mieyfce *BielKron* 452v.

3. Znać, wiedzieć; rozumieć, pojmować; uświadamiać sobie coś; rozpoznawać istotę jakiejś sprawy; ogarniać myśl; discernere *HistAl* [w tym: co (10)] (13) : my ktorzy pożytek znamy/ y tego złotą przyrodzenie rozeznowamy *HistAl* K4v; *Vmiejże* iuz á vcż się swoy łtan rozeznować *RejWiz* 19v; *Zwirzeta* łluchy wzroki ostrzysze niż człek mają/ Y niektore wdy rzeczy widząc rozeznowią. *RejWiz* 29, 4, 52; *Vmieymyż* tu rozeznować namileyzy bracia y łiołtry wolą Pána swoiego *RejPos* 181v; *RejZwierc* [272]; *BudBib Eccli* 14/22.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: to (1); zaimek pytajny (4), iż (1)] (5): *HistAl* B8; Bo to rozum nawiętyz kto się łam doznawa/ A to co mu przyłtoi pięknie rozeznowa. *RejWiz* 8; *RejZwierz* A2; *RejPos* 65v; *Blizek* bo ten Bogá/ że podług baczenia/ Rozeznowa gdzie iest potrzeba milczenia. *Phil* G.

Szereg: »rozeznować i rozmyślać« (1): ábyś tu vmiał rozeznować y rozmyłać/ iż żadna prawda nie iest na łwiecie/ oprócz łłowá Páńłkiego. *RejPos* 65v.

Synonimy: **1.** obaczać, rostrzygać, rozbaczać, rozbaczać się, rozbierać, rozejmować, rozmyślać, rozmyślać się, rozprawować się, rozsądzać, roztrząsać, rozważać; **2.** oddzielać, odłaczać, rozdzielać, rozsądzać; **3.** ogarniać, pojmować, rozumieć, wiedzieć.

Formacje współrdzenne cf ZNAĆ.

Cf ROZEZNAWAJĄCY, ROZEZNAWANIE, ROZEZNAWANY

AN